

Lipcei egyetemi tanulóknak Lipsében az 1625., s 1653—1658. években kelt 7 beszámoló levele.

Rausch Márton és Sturm Dániel tanulóknak Stettinben az 1629. évben kelt öt beszámoló levele Lőcse hatóságához, mint pártfogójukhoz.

Schwab Keresztély Jóákim orvostanulónak Jénában 1699 július 23-án kelt beszámoló és köszönő levele.

Ezekhez sorolható még három elkésett fecske a XVIII. századból; névszerint:

Kretschmer Efráim, külföldi főiskolákra menő tanuló számára, Lőcse hatóságának ajánló bizonyítványa, kelt 1709 június 8-án.

Keyser Mátyás lőcsei polgár, Lőcsén 1758 szeptember 1-én kelt folyamodásában útlevelet kér Lőcse hatóságától, a tübingai egyetemre utazó Sámuel nevű fia számára.

Özvegy Sztupaky Mária iglói lakos, Iglón 1760 február 6-án kelt folyamodásában ajánló bizonyítványt kér Lőcse hatóságától, külföldi egyetemre készülő Gottfried nevű fia számára.

Ezen innen már nem fordulnak elő külföldön tanuló szepesi fijkakra vonatkozó ügyiratok Lőcse levéltárában,¹ aminek főoka az, hogy a XVIII. század utolján hazai főiskolánk is virágzásnak indultak.

A felsorolt leveleknek, s a Lőcse levéltárában levő ezernyi egyéb iskolai okiratnak, melyekben hazai közművelődésünknek kincseket érő adattömege rejlik, beható tanulmányozására nagyon érdemes volna szakembereinknek ide fáradniok. Annál inkább, mert városunknak télen-nyáron tudományosan bebizonyított «mintaszerű éghajlata van, mint aminőt az országban egy város sem képes felmutatni»,² ez pedig bizonyosan használna füstösporos nagyvárosaink tudósainak. «Respublica Leutschoviensis jubet Vos avere!»³

Lőcse.

Hajnóczy R. József.

A német középiskola a háború után.

Sokfelé kelt nagy érdeklődést az a természetes kérdés: vajjon a háborúnak mi lesz a hatása az iskolára. A magunk nézőpontjából rendkívül fontosnak tartjuk, hogy erre a kérdésre a mi iskoláinkra vonatkozóan magunk feleljünk meg s ne fogadjunk el idegen meg-

¹ A krakói egyetemen az 1418—1542. években járt lőcsei származású és ösztöndíjú tanulók névsorát közölte *Diveky Adorján dr.*: Szepességi tanulók a krakói egyetemen (1400—1550) című cikkében. Közlemények Szepes vármegye Multjából. I. évf. Lőcse, 1909, 88—98. l.

² *Szontagh Miklós dr.*: Szepes vármegye éghajlati viszonyai. Szepesi Emlékkönyv. Szepesvárálja, 1888. 54. l.

³ Szokásos befejezője Lőcse sz. kir. város bírái régi-leveleinek.

állapításokat, mert azok könnyen félre vezethetnek a szükséges útról. Érdeklődnünk azonban lehet és kell is a hadviselő államokban elhangzó s reánk csak közvetve tartozó vélemények iránt. Ezért érdemi megfigyelésünket *Janell* kötete,¹ amely szakemberek tollából összefoglalását adja a háborús irodalomból mindannak, ami lényegeset a fiúközépiskolákra vonatkozóan a németek elmondottak. A háború eseményeiből fakadt vélemények, a jövőre szóló javaslatok és követelmények nagy bősége tárul itt elénk tárgyias előterjesztés alakjában, de mégis úgy, hogy az összeállító munkatársak személyes álláspontja is kitetszik. Sorra veszik a középiskola tantárgyait, de mellőzik a tornát és az éneket, mert az énekek csekély az irodalma (t. i. a középiskolára vonatkozóan, mert népiskolai szempontból eleget írtak róla), a tornára nézve pedig egyoldalúan a katonai szempontot látják előtérben; a katonai gyakorlatokról van szó. Tárgyalják a jogosítások és a vizsgálatok, a szülői ház és az iskola, az iskolai ünnepek, az egyetemi oktatás, a tanárképzés, iskolai felügyelet s az iskolai fegyelem kérdését, ellenben mellőzik vagy éppen csak érintik az iskolapolitikai kérdéseket. Teljességre eszerint nem törekedtek, de ez egyelőre, amíg az irodalom áradata tart, nem is volna lehetséges még ezen a jól elhatárolt területen sem. A könyv nagy értékét az irodalom nagyszabású jegyzéke adja meg; érdekességét igen fokozzák a svájci és az ellenséges pedagógiai irodalomból vett szemelvények (a függelékben); használhatóságát pedig az az eljárás emeli, hogy mindenik cikk végén tételbe foglalják a feldolgozott irodalomból leszűrt eredményeket. Ezek az eredmények bennünket is nem csak egy ok miatt érdekelnek, ezért is közöljük.

A *vallásoktatásról* szóló háborús irodalomból Hauff ezt vonja le: mivel a német nép igen vallásos, a vallásosságot az iskolában ápolni kell; ebben a tanulónak a háború teremtette lelki állapotából kell kiindulni, így a legegyszerűbb utakra jutunk; figyelemben kell részesíteni az ó-testamentumot s a nem-keresztyén vallási rendszereket; a keresztyénség nemzetközi jellegét érintetlenül hagyva is lehet és kell az evang. és a kath. vallásoktatásban a németiséget (das Deutsche) hangsúlyozni.

A *német nyelv és irodalom* tanításában (Janell) hangsúlyozni kell a nemzeti és hazafias szempontot, evégre ki kell bővíteni az anyagot, szoros kapcsolatot kell teremteni a történelemmel és a földrajzzal; ennek érdekében szükséges a németet tanító tanárok képzésének megváltoztatása és az óraszám némi szaporítása.

¹ *Kriegspädagogik. Berichte und Vorschläge. In Verbindung mit Dr. W. v. Hauff, G. C. Kik, Dr. O. Nothdurft. Hgg. von W. Janell. Lpz., 1916, Akad. Verlagses., n 8°, V+416 l., 8 M.*

A *történelmi oktatástól* azt várják (Janell), hogy eredménye legyen nevelési szempontból: német tudatosság, az államhoz való mély ragaszkodás, a felekezetek között kölcsönös megértés; tudományos tekintetben pedig: a források ismeretére támaszkodó, határozott tudáson nyugvó belátás a történelem alakulásába, rávezetés történelmi alapú politikai gondolkodásra, ítélésre és önálló munkára; a történelemnek nagyobb megbecsülésre, nagyobb óraszámra van joga.

A *földrajz tanításában* a háború folyamán fődolog a harcterek leírása a hadműveletek megértése céljából, az egyes nemzetek háborús okainak és erőinek, területi, etnikai és gazdasági viszonyainak megismertetése, a gazdasági-földrajzi kérdések megvilágítása, mert azok a politikai és a katonai földrajz kérdéseivel kapcsolatosak s a háború után igen fontossá válnak; a háború utáni feladatot pedig úgy lehet megjelölni, hogy adjon feleletet a földrajztanítás arra a kérdésre: mit csinált az ember a természetből. Mivel a tanítás középpontja mindig Németország, azért a földrajztanítás a német erőnek és munkának a hirdetője legyen, szerezzen híveket a «nagyobb Németország» gondolatának s eközben méltassa több figyelemre a külföldön élő németiséget is. A középső és alsó fokon szaporítani kell az órákat.

Az *órái nyelvek* tanítása (Janell) neveljen a szigorúan önálló dolgozás módszereire és tudományos gondolkodásra; legyen az eddiginél szorosabb kapcsolatban a német nemzeti műveltséggel és ápolja az állampolgári érzületet; tartsa meg eddigi helyét és célját (ne csökkentse az óraszámot), sőt szükség van e tárgy anyagi és formai gyarapodására (fordítsanak latinra és görögre is, legyen több olvasmány, nyelvtudomány).

Az *élő nyelvek* tanítása (Hauff) ideális és gyakorlati okokból szükséges; legfontosabb idegen nyelv a németekre nézve az angol; meg kell kezdeni a némettel szoros kapcsolatban, mielőtt a tanulóknak alapos ismeretei vannak a németben; a felsőbb osztályokban más élő nyelv is kell, lehetősen a tanulók szabad választása szerint. Cél: az illető nyelv könnyű és biztos megértése, írásban és szóban való használata, a nyelv szelleméről és ezzel a nép lelkéről való tájékozódás, hogy a tanulók az iskolában nyert alapon tudjanak tovább haladni. Mindezt el lehet érni a természetes úton, a beszélésből kiindulva; az angolt megkönnyíti a német órákon szerzett etimológiai és dialektikus ismeret és megadja a tudományos alapot is.

A *mennyiségtan* körében felmerült gondolatokból azt vonják e (Nothdurft), hogy a számtantanításban jussanak térhez a háborús számok (kenyér-, stb. adagok számítása, csapatok, távolságok, fegyverek hordképessége s efélék), mert nagy számokról így könnyebb lesz fogalmat alkotni, mint eddig; mérést és becslést a legalsó osztályban.

tálytól fogva nagyon komolyan gyakorolni; egészen egyszerű gyakorlatokat kell végezni vagy előkészíteni a szabadban; a math. földrajzi feladatokat a felső fokon ki kell egészíteni gyakorlati célokkal; a math. oktatás kezdetétől fogva fejleszteni kell a függvény fogalmát.

A *vegytanban* több idő jusson a szerves vegytanra a szervetlen rész anyagának megrövidítésével; több idő kell a *földtanra* is, az ásványtannal kapcsolatban, szükség esetén alaposan meg lehet rövidíteni a jegectani részt; alaposan kell foglalkozni néhány olyan technikai kérdéssel, amelynek nagy a gazdasági jelentősége; az *élet-tani* oktatást folytatni kell a felső fokon is (Nothdurft).

A *természettanban* azt látják szükségesnek (Nothdurft), hogy a megfigyelés és kísérletezés útján szerzett átélés az ediginél jobban kiszorítsa a teljességre törekvő rendszerezést és a mennyiségtan túlzott alkalmazását; a háborúban fontosnak felismert új anyagok nem kívánják a tanítás céljának módosítását; a fizikatanításnak a tanulók gyakorlatainak nevelőértékét, főként a hazafias nevelésben való jelentőségét még nem becsülik eléggé.

A *rajzoktatásban* (Kik) az emlékezetből való rajzolásban is, a tárgyak rajzolásában is lehetséges a háborúval való kapcsolat; a gyermek szabad képzeleti alkotását az iskola a kifejezésnek, az ízlés fejlesztésének és a képzetalkotásnak a szolgálatába állíthatja; a katonai tereprajzolás közben első sorban az iskolai célt kell szemmel tartani a másodsorban a későbbi katonai alkalmazhatóságot; a rajz legyen tanító és tanuló, tehetséges és tehetségtelen számára egyaránt a szellemi folyamatok kifejezése éppen úgy, mint a nyelv.

Az *ifjúság katonai gyakorlatai* (Hauff) hazafias és egészségi okokból szükségesek; hetenként egy napot egészen ezekre kell fordítani valamennyi tanulóra kötelezően s teljes intézetekben 3, a többiben 2 csoportban. E gyakorlatok bizonyos megállapított katonai előismereteket nyújtsanak, ezért tisztek is vegyenek részt benne. A gyakorlatok által a tanulók egészségesebbekké, tudományos munkában is munkabíróbbakká és később jobb katonákká válnak, szokásos fonáságaik is apadnának így. Havonként közösen gyakoroltatva különböző iskolafajok növendékeit, az osztályellentétek is csökkenthetők volnának; tornázó népünnepélyeket lehetne rendezni.

Az *iskolai fegyelem* tekintetében (Hauff) az a felfogás alakult ki, hogy az érzékeny büntetések eltörlésével az iskolába bizonyos puhaságra való hajlandóság vonult be, ennek minden tekintetben káros a hatása, tehát minden módon küzdeni kell ellene; a tanulói lélek megfigyelése, valamint tisztán elméleti megfontolások egyaránt erre az eredményre vezetnek; minél bajtársibb módon folyik az oktatás, annál messzebbre lehet elűzni a büntetések rémét, de teljesen

nem lehetünk meg nélkülök; a keresett új útra nézve elsősorban a harcban álló tanítók tapasztalatai lesznek irányadók. Az iskolaorvos segítségével lehet majd a helyes megoldást megtalálni.

A *jogosítások és vizsgálatok* kérdésében (Hauff) ezeket állapítják meg: a tudományok elkülönülése a régi tudós iskolának megfelelő tagolódására vezetett; az önkéntesi jogosítás miatt egyre több olyan tanuló ment a tudós iskolába, akiknek semmiféle tudományos érdeklődésük nem volt és nem is láttak magok előtt tudományos célt; azon a kívánságon kívül, hogy az életben jobb sorsot biztosítsanak magoknak, a társadalmi szempontok is érvényesültek, miáltal a tudós iskola eredeti rendeltetése megint módosult. Ez az állapot mindinkább tarthatatlan. Javítására legfőbb mód volna: szakiskolák állítása. A jogosítások szabályozásán fordul meg a tudós iskola léte vagy nem léte. A vizsgálatok mai alakja értéktelen. Az olyan vizsgálat azonban, amelyre az iskola a tanulót jól előkészíti s amelyen egy bizottság nem egyes részleteket néz, de valóban a tudást és a képességet állapítja meg, nagy nevelő értékű és a jogosítások szabályozásának is eszköze. Ajánlatos megállapítani az osztályokban a tanulók sorrendjét és az osztályzatok pontosabb fokozatát.

Az *iskola és a család* viszonyának, valamint a *tanító és tanuló* viszonyának (Hauff) a kölcsönös bizalmon kell alapulnia. E cél elérésére valók a fogadó órák, szülők egyesületei és lehetőleg látogatások is a tanulóknál.

Az *iskolai ünnepélyek* közül (Hauff) az olyanok, amelyeken a tanulók unatkoznak, károsak; az iskolai ünnepélyek az iskolai életnek kiemelkedő pontjai s ezekre lehetően meg kell hívni a szülőket is.

Az *iskola és az egyetem* viszonyára nézve azt az eredményt állapítják meg (Hauff), hogy e kettő közt nincs meg a helyes kapcsolat, emiatt a tanítás eredménye mindkét helyen szenved. Ha a középiskolának első sorban nevelőiskolává kell alakulnia, akkor az egyetemnek nem szabad a nevelés gondolatától egészen elzárkóznia. Az egyetemet és az iskolát a középiskolai tanárok kapcsolhatnák egybe, ha ilyeneket bevonnának a hallgatók oktatására. A tudományos munkára képes tanárok továbbképzése és előléptetése ezzel lényegesen könnyebbé válnék. Az egyetem és az iskola szorosabb kapcsolata nélkül egységes iskolaszervezet el sem gondolható.

A *tanításra való felügyeletben*, tanítók és előljárók viszonyában (Hauff) a bizalom legyen az alaphang. Az oktatás egysége és fejlesztése érdekében szükséges, hogy az előljárók jól tanítsanak és a tanítás anyagában az VII.-ig (a VI. osztályig) teljesen otthonosak legyenek. Ha azt akarják, hogy a felügyelő az egyes tanulókat megítélhesse s a tanítóknak barátjok és tanácsadójok lehessen, ezeket az állásokat

sokkal meg kell szaporítani. A látogatás végén tartott értekezletek arra valók, hogy a felügyelő látogatását gyümölcsözővé tegyék. Arról, hogy a felügyeletben a szülők is részt vegyenek, nem is kell beszélni.

Ezeket az összeállításokat kiegészíti még a szerkesztő zárószava. Abban nem a bemutatott eredmények egyszerű összegezését, hanem személyes álláspontját látjuk. E szerint a háború következtében szükséges némi változtatás az oktatás terén, de korántsem indokolt a nevelés terén «minden értéket újra értékelnünk», mivel az ifjúság ezt a nagy próbát kiállotta. Az oktatás terén legfőbbnek Janell azt tartja, hogy gimn. és főreálisk. fejtsse ki teljesen a sajátosságát s legyen mindenikben középpont a német. A nevelés fő kötelessége pedig olyan erkölcsi személyiségek fejlesztése, akik tudják és akarják egész erejüket a köz szolgálatára rendelni; fegyelem, önfegyelem, a közösség érzése legyen a háború nevelő hatása; minden iskola legyen a nemzeti személyiség nevelő intézete.

Nemcsak ebből a végső cikkből, hanem az egész kötetből az erős német önértzet és nagy német tudatosság szól hozzánk s bizonyos, hogy ezt az önértzetet is, tudatosságot is fokozza minden német olvasójában. Nekünk némi lehangoltságon kívül — mert fáj, hogy hasonló magyar összefoglalást nem tudunk felmutatni — sok bíráló észrevételre is alkalmat adna, ha terünk volna rá. Itt csak annyit, hogy sem a feldolgozott cikkek, sem a leszűrt eredmények nem mind illenek a könyv címe alá s hogy általában nem mutatkozik tisztán, mit is értettek a kötet munkatársai a «háborús pedagógia» néven. Egyik háborús vonatkozásokról, másik háborús tanulságokról szól. E kettőnek határozott elkülönítése és az egész kérdésnek egyetemesebb felfogása tudná csak eloszlatni a háború és nevelés kérdésében köztünk is fel-felmerülő fogalomzavart. Janell könyve ezt nem tisztázza, hanem csak adalék, ámbar éppen összefoglaló volta miatt becses és tanulmányozásra érdemes adalék e nagy kérdés történetéhez.

i. s.

IRODALOM.

Gyertyánffy István, Levelek a feminizmus és nőnevelés kérdései köréből. Budapest, 1917, Lampel R. biz., n 8°, 115 l., 2 K 50 f. (A Magyar Pedag. Társaság Könyvtára 2.).

E könyvnek is, mint a szerző előbbi műveinek (l. *M. P.* 1915: 498, 1916: 375), az az alapgondolata, hogy a nőnevelés legfőbb feladata a családi életre való előkészítés. Itt most az eddigi fejtegetéseit egészíti ki. Az egész nőnevelésben az akarat fejlesztését és az önálló-